

18/12/85

Τά νέα βιβλία

Ζάν Ζενέ:
«Επιτάφιος σπονδές»

Ακόμα ένα μυθιστόρημα του Ζενέ, του συγγραφέα που η προσφορά του στο μεταπολεμικό θέατρο πορεύεται πολύ σημαντική. Γεννημένος στα 1910 από άγνωστο πατέρα, εγκαταλειμμένος σε μικρή ηλικία από την μητέρα του, άρχισε μία επιώδυνη περιπλάνηση σε αναμορφωτήρια, φυλακές, λιμάνια... Η ζωή του έδωσε το υλικό, αλλά κυρίως το ψυχικό τοπίο μέσα στο οποίο κινείται το θεατρικό έργο του (δοσάδες - Νέγροι - Παράδαν κ.α.) αλλά και το αφηγηματικό του (Παναγία των Λουλουδιών - Το ημερολόγιο ενός κλέφτη κλπ.). Ο Ζάρτ έχει γράψει γι' αυτόν το βιβλίο «Ο Άγιος Ζενέ» και η διεθνής κριτική έχει επαινέσει την πνευματική προσφορά του. Τις «Επιτάφιος σπονδές», ένα πολύ ενδιαφέρον μυθιστόρημα, έχει μεταφράσει ο Λουκάς Θεοδωρόπουλος. (Εκδόσεις «Εξάντας».)

Δημήτρη Μπουρούχου:
«Νεκρό σημείο»

Μία συλλογή ποιημάτων που έχει τον εναλλακτικό τίτλο «Η έδωρη νύχτα της καταστροφής» (προφανώς σε αντιπαράθεση προς την έδωρη μέρα της δημοκρατίας) και που όριζε αρκετά το περιεχόμενο και το κλίμα του βιβλίου, που χωρίζεται σε δύο μέρη με επί μέρους τίτλους «Πινέξες» και «Τά αλά». Ο κόσμος του Μπουρούχου είναι εκείνος της φθοράς και του αδιέξοδου, ένας κόσμος που έφτασε στο «νεκρό σημείο». Αρκετά να διαβάσει κανείς το πρώτο έλαστικό της συλλογής που επιφορτίζεται «Απολογία» και λέει: «Αρκούντες άρκοιμένοι ουγκάμενοι τεύχη/Αρκούντες άρκοιμένοι εξοστρακισμένοι...». Η συλλογή του κ. Μπουρούχου που είναι η έδωρη κατά σειρά μέσα σε όχθη χρόνου, αρχίζει με λιγλόλογα και μία υπαινικτική ποιησία, για να φτάσει σε περισσότερο δυναμωμένα και συνθετικά. Μία προσφορά Αξέλου.

Λεύκωμης της «Τέχνης»
για τα 30 χρόνια της

Μία δέξιοινη έκδοση που άφηγεται την ιστορία της «Μακεδονικής καλλιτεχνικής εταιρείας», που ξεκίνησε το 1951 την δραστηριότητά της και για δεκαετίες αποτέλεσε βασικό στοιχείο πολιτιστικής εξέλιξης και ανανεώσεως. Στο Λεύκωμα, που την ύλη του επιμελήθηκαν παλιά και νεότερα μέλη της «Τέχνης», δίδονται το ιστορικό της ίδρύσεως της, τα λόγια των δραστηριοτήτων στους χώρους της μουσικής, της λογοτεχνίας, του κινηματογράφου, του θεάτρου, των εικαστικών τεχνών, καθώς και αναφορά στα διάφορα τμήματα της εταιρείας, μέχρι τις πιο πρόσφατες προσπάθειες της για το άπλωμα στην εξορία, για την εγκαθιστηποίηση των παιδιών κλπ. Είναι πινάκας από τέλος βροχίδες τον άναγνωση να βρεί τα στοιχεία που τον ενδιαφέρουν. Βέβαια, διαβάζοντας κανείς το βιβλίο αυτό, διαπι-

Συνομιλία με τόν μεγάλο καλλιτέχνη Νίκος Χατζηκυριάκος - Γκίκας ο ζωγράφος, ή πίστη, τó έργο

Δωρίζει τά έργα του, αλλά δέν τά παίρνουν

Η γενιά τού Νίκου Χατζηκυριάκου - Γκίκας, τού διάσημου (στην Ελλάδα και τó έξωτερικό) ζωγράφου είχε πίστη και ιδανικά. Τό δηλώνει ό ίδιος σε μία συνομιλία πού είχαμε μαζί του, μέ τήν ευκαιρία των δύο εκθέσεων έργων του πού λειτουργούν στην Θεσσαλονίκη αυτόν τόν καιρό.

Τό να συζητάς μέ τόν Χατζηκυριάκο - Γκίκας σού δίνει τήν ευκαιρία πού έρχεσαι σέ έπωση μέ έναν πνευματικό άνθρωπο και καλλιτέχνη μιάς γενιάς πού δραματίστηκε, πάσισε για τά όρμητά της, πέτυχε ή απέτυχε (δέν έχει σημασία) - παράλληλα, όμως άφησε πίσω της ένα καλλιτεχνικό έργο σημαντικό.

Πλησιάζει τά όνδοντα χρόνια τού ó ζωγράφος, αλλά έχει πάντα τό πάθος της καλλιτεχνικής δημιουργίας, ζωγραφίζει όσο τού επιτρέπουν οι δυνάμεις του, έχει μία πίκρα γιατί δέν είναι όσο θά ήθελε δυνατός. Ένας δημιουργός μέ περισσότερα ό από μισό σίωνα δραστηριότητας στην τέχνη και στις γενικότερες πνευματικές κινήσεις, ό Χατζηκυριάκος - Γκίκας άπαύτα περιόριεπτος στή ερωτηματία μας. Η συζήτηση άρχισε μέ συγκρίσεις τού τότε και τού τώρα.

«Έχετε πίσω σας πάνω από πενήντα χρόνια θητείας στην τέχνη. Ποιές είναι οι διαφορές στόν χώρο αυτό άνάμεσα στό 1935 ή 1945 και στή σήμερα; Γιατί σαφώς φαίνεται να υπάρχουν διαφορές, καθώς τότε δημιουργούνταν ομάδες και καλλιτεχνικές κινήσεις μέ στόχους, πράγμα πού δέν βλέπουμε σήμερα.

—Νομίζω, άπάντηση ό ζωγράφος, πώς έχετε δικαιο. Υπάρχει διαφορά και υπάρχει και κάποιοι λόγος για τήν διαφορά αυτή. Τότε οι ομάδες πού λέτε, τών ζωγράφων, ποιητών, αρχιτεκτόνων και άλλων, είχαν ιδανικά. Εργαζόμαστε για κάποιαν στόχο. Ήταν μία τόση αυτογνωσία, θέλαμε να μούσουμε τί ήμασταν, πού άνηκαμε. Και γιά τó τό πέτυχαμε αυτό κάναμε διαφύρες καμπάνιες. Μία όδός άφταν να άσώσουμε τό παλιά σπίτια της Αθήνας, τό νεο-κλασικό. Και είναι τραγικό πόσο γρήγορα καταστράφηκαν εκεί-

είπε:
—Ό ένας στόχος, λοιπόν, ήταν να σωθεί ό νεοκλασικισμός. Ο άλλος ήταν να προχωρήσει ή λαϊκή τέχνη, αυτό πού εξέφραζε ό Θεόφιλος και ό άλλοι λαϊκοί καλλιτέχνες. Αυτό πέτυχε τόσα πολύ πού σήμερα έχει γίνει ένα θηρίο μέ σούρες, νυχία και δόντια και μέ κατασπαράζει. Περνάει κανείς σέ μέρη όπως οι Δελφοί, γιά παράδειγμα, και βλέπει ασερές μαγαζιών μέ τά ίδια είδη, τó ένα χειρότερα από τά άλλο, βιομηχανοποιημένα. Εται μπορούμε να πούμε ότι άποτύχαμε και ατίς δύο μας προσπάθειες, κατά διαφορετικό τρόπο στην κοθεμία. Και είναι άπογοητευτικό.

—Γιατί έχει γίνει σήμερα ή άλλαγή, γιατί δέν υπάρχουν πιά ομάδες μέ στόχους, μέ ιδανικά;
—Σήμερα δέν υπάρχει τίποτε. Τάτε όρισμένοι πιστεύαμε σέ κάποιο μέλλον, είμαστε αϊαίοδοξοι κι αυτά μός επέτρεπε να άσχολούμαστε μέ τά προβλήματα. Κατόπιν βαθμιαία ήρθε ή άπαισιοδοξία. Ελειφαν έν τών μεταξύ οι παλιοί και οι νεότεροι δέν δημιουργούν ομάδες. Ίσως είναι ή άπογοήτευση.

—Πώς βλέπετε τήν σύγχρονη έλληνική ζωγραφική;
—Δέν πολυβλέπω, γιατί ταξιδεύω άρκετά. Βλέπω μερικούς από αυτούς πού εκθέτουν, αλλά δέν μπορώ να κάνω άξιολόγηση. Πάντως και έδώ και στην Ευρώπη υπάρχει κάτι τό άνορχούμενο.

—Και οι ξένοι καλλιτέχνες βρίσκονται στην ίδια κατάσταση;
—Τό ίδιο φαίνόμουν υπάρχει κι εκεί. Μόνο πού εκείνοι έχουν σχολές κι άκόμα ένα αίσθημα ευθύνης άπέναντι στόν έαυτό τους και τó έργο τους.

—Πώς νομίζετε ότι θά μπορούσε και σήμερα να γίνει κάποια κίνηση γιά να βελτιωθούν τά πράγματα στόν πολιτιστικό χώρο;
—Νομίζω δέν έν είναι κάποια θέμα άφρημένο, αλλά θέμα ανθρώπων. Παλλές φορές ύπάσχουν κάποια δυναμικά

λογοτεχνική, ή ιστορική. Σ' αυτά βασίζονταν από τήν άποψη τής μορφής τών έργων. Από τήν άποψη τού περιεχομένου ήταν ή πίστη σ' ένα διαχρόνιο θρησκευτικό αίσθημα, στην ύπαρξη ενός κάσμου και ό κόσμος αυτός

νοι ότι τó έργο τέχνης είναι άνεξάρτητο από τά γεγονότα -καθημερινά, πολιτικά, πολλές- και υπέρνω όλων αυτών. Όταν βλέπετε ένα έργο τού Σέζαν, μία νεκρή φύση μέ τρία μήλα κι ένα μπουκάλι, αυτό τό

Ο Χατζηκυριάκος - Γκίκας στό γραφείο του, άνάμεσα σέ έργα του.

ήταν πεπερασμένος και έπρεπε να είναι όσο τό δυνατόν τέλειος, δηλαδή νό στοχεύει τό τέλειο, διότι νηποίθησά μου εί-

απλό και σχεδόν χυδαίο θέμα παίρνει μία μεταφυσική, μία έκπη αίσθηση, και γίνεται σχεδόν ένα σύμβολο άσχετο πρός

Τό ξένο ποίημα

Εμίλυ Ντίκινσον
Γι αυτή τήν όμορφιά

τά έγκόσμία. Αυτό, άλλωστε, είναι και τό μυστήριο της τέχνης.
—Εσείς πετύχατε τό τέλειο;
—Όχι ως εκεί πού θά ήθελα.

—Ζωγραφίζετε πάντα;
Ναι, ό Νίκος Χατζηκυριάκος - Γκίκας ζωγραφίζει πάντα. Και πώς θά ήταν δυνατόν να γίνει διαφορετικά; Όταν τόν παρακάλεσαμε να μός πεί ποιά θέματα τόν άπασχολούν τώρα, μός είπε ότι δέν άσχολείται μόνο μέ ένα θέμα αυτόν τόν καιρό.

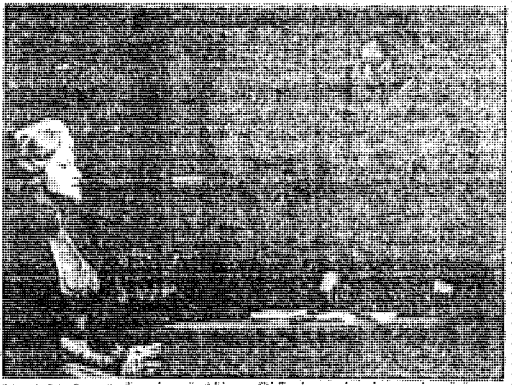
Μία μεγάλη δωρεά έργων τού ζωγράφου

Μέ τήν ευκαιρία τής συνομιλίας μας μέ τόν ζωγράφο, πληροφορούμαστε ότι έχει από καιρό προτείνει στην έθνική πινακοθήκη να κάνει μία μεγάλη δωρεά έργων του, αλλά ή ύπόθεση αυτή, γιά άνεξήγητο λόγο, δέν προχωρεί.

Συγκεκριμένα, ό Νίκος Χατζηκυριάκος - Γκίκας θέλει να άφήσει όσα έργα του έχει στην κατοχή του, στην πινακοθήκη, γιά να υπάρχουν όλα συγκεντρωμένα και να μπορεί να τά χαίρεται ό μέλλοντικός φιλάεχνος. Και είναι μεγάλος αυτός ό αριθμός τών πινάκων, πού, μάλιστα, άποκτά μεγαλύτερη άξία, καθώς θά συνοδεύεται από σχέδια. Ακόμη ό ζωγράφος θέλει να χαρίσει στην πινακοθήκη και τά βιβλία του κλπ. Πρόκειται, δηλαδή, γιά έναν καλλιτεχνικό θησαυρό πού προσφέρεται δωρεάν. Κι όμως, γιά γραφειοκρατικούς ίσως λόγους ή ύπόθεση αυτή δέν προχωρά. Κι τό δισόσημο καλλιτέχνης μένει μέ τήν άπορία του.

Τελευταία λόγια μας μέ τόν Χατζηκυριάκο - Γκίκας. Μός είπε:
—Λυπάμαι, σήμερα πού έχω φτάσει σέ μία ηλικία πού μπορώ να ζωγραφίσω καλύτερα από πρώτα, δέν έχω πιά τί δύναμη.

Κι όταν τόν παρατηρούμε ότι ή μεγαλύτερη πείρα και ή άνέλιξη τού ταλέντου ίσως μπορεί να ίσοφარიεί τήν δύναμη πού χάνεται, άπάνταει πικραμένα:
—Άλλο πράγμα ή δύναμη. Όπου διαπιστώνεται ότι τό πάθος της δημιουργίας τού καλλιτέχνη παραμένει άσθηστα,

Η Αλεξάνδρα Λαδικοπούλου και ό Νίκος Χατζηκυριάκος σέ μία από τήν έργα του -Βρυκόλακες-

Θεατρικές παρουσιάσεις

Ίφην, «Οί βρυκόλακες», από τό Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος

Πόσο θυμίζει τά διδάγματα τής άρχαίας τραγωδίας αυτό τό δράμα τού Ίφην! Γεροδεμένο στή γραφή, μέ μία άξιοπληκτική οικονομία λόγου, μέ πρόσωπα διαγραμμένα περίφημα, κυρίως όμως μέ ένα συγκλονιστικό κοινωνικό πρόβλημα σόν θέμα του και μέ τήν αλανασθή μέθοδο τής καρύφωσης τού δράματος μέ άλληπάλληλες άποκαλύψεις (ή δραματολογία τού «Οιδίποδα» έρχεται συνέχεια στή μνήμη) ή άπογενειακή αυτή τραγωδία των Αλβινγκ μένει άγέρσαστη και πάντα συναρπαστική - και δικαιώνει τήν παρουσίασή του από τήν κριτική σκηνή. Στή ρίζα όλης αυτής της ιστορίας θρίσκει ή ύποκριση των κοινωνικών συμβάσεων, πυροδοτημένη από τίς ανθρωπίνες άδυναμίες, ένας λαθύρινος σχέσιος, από όπου δέν μπορεί να ξεφύγει ούτε ή «δυνατή» κυρία Αλβινγκ, πολύ, βέβαια λιγότερο ό γιός, χτυπημένος από τήν κληρονομία πού του έχει άφήσει ό άλκοολικός του πατέρας, μέσα στο αίμα του. Στή τραγωδία, βέβαια, τού ρεαλιστικού θεάτρου δέν υπάρχει καμία θεική κωτάρα, ύπαρχει, ωστόσο, ή ανθρωπινή κατάρρα πού ό διαστάσεις της είναι διαφορετικές, αλλά άναπότρεπτα καταστροφικές. Ο Ίφην έξερει πώς οι άνθρωποι είναι εκείνοι πού ευθύνονται γιά τή δυστυχία τους, πώς οι κάθε λογής άδυναμίες θά πληρωθούν ακριβά. Κι άπ' αυτό δέν θά ξεφύγει ούτε ό προσεχτικός, αλλά ουσιαστικά ύποκριτης Μάντερς, ούτε ό παμπόνηρος Εγκοκράντ, ούτε, βέβαια, και ή Ρεγγίνα, πού λογικά πρέπει να φέρει και αυτή τό κληρονομικό βάρος τού πατέρα Αλβινγκ. Κι άν τό τελικό δράμα της μητέρας και τού γιου είναι τό πιο έντονο, τίποτε δέν μός βθαίνεται πώς ή Ρεγγίνα ή ό Μάντερς δέν θά χουν ν' αντιμετώπισουν τό μέλλον άνάλογες διασκέδαστες έμπειρίες. Κι εκεί, ίσως, να βρίσκεται ή άπελπί πού κλείνουν μέσα τους οι «Βρυκόλακες» γιά τό κοινωνικό σύνολο.

Δέν έξερω άν εκεί άποσκοπούσε ό σκηνοθέτης Γιάννης Βεάκης, έπεκτείνοντας τόν σκηνοτικό χώρο και έξω από τό κλειστό σπίτι των Αλβινγκ, δίνοντας δρόμους φυγής () και βάζοντας τά πρόσωπα να δρουν και έξω από τό σπίτι. Θά ήταν πολύ ένδιαφέρον άν τό έβλεπε έτσι. Εν πάση περιπτώσει, ό σκηνοθέτης θέλησε θά δώσει μία καινούργια άνάγνωση τού ήμενικού δράματος, άποπειώντας τις έντονες συγκρούσεις, όσο ήταν δυνατό, και προσπαθώντας να άποδώσει τόν λόγο μέ περισσότερο «καθημερινότητα». Σίγουρα, τό πρόσωπο τού θεάτρου δέν μιλούν πιά, όπως μιλούσαν τήν εποχή τού Μινυάτι και της Παϊνίου, ωστόσο θά πρέπει να υπάρχει και α αυτή τήν άπόδοση ένα μέτρο και ή άποαίτητη συνέπεια, σέ ανάρτησή πόντα μέ τό προσόν τών έρμηνευτών. Η παράσταση πού όργάνωσε ό κ. Βεάκης είχε μιάν έντιμότητα, άναμφισπήτητη, πώς, στόχους και θετικό αποτέλεσμα. Μπορεί να τήν έλειπε ή λάμψη, ίσως και οι μεγάλες έρμηνείες των προσώπων. Αλλά σόν σιναιλο ήταν μία δουλειά πού σεβόταν και τούς καλλιτέχνες και τό κοινό. Και σίγουρα ό σκηνοθέτης φώτισε πολύ χαρακτηριστικά τήν άδυναμία τού Μάντερς, τήν πονηρία τού Εγκοκράντ, τήν ύποκρισία της Ρεγγίνας. Στά δύο άλλα πρόσωπα, όμως (δέν θά τά πά βασικά), έδειξε λιγότερη δαση όνησiveness τών έσωτερικών διεργασιών. Η μητέρα σπάνια έφτανε από τήν συμβατικότητα της πλυσίας κυρίας, τής πληγωμένης σούζου πού οπισμασε μία ζωή, της μητέρας πού ουσιαστικά δέν έχει μείνει τίποτε στά χέρια της και στην ψυχή της. Ο γιός ήταν μόνο ό άρρωστος πού περιμένει τήν καταστροφή.

Η σκηνοθετική δουλειά άντικατοπτρίζει στις έρμηνείες τών ήθοσών (ή μήπως έγινε τό αντίθετο;) Η Αλβινγκ της Αλεξάνδρας Λαδικοπού δέν έστρείπει από ώραίες στιγμές, αλλά δέν άφνη να ξεσπάσει τό έσωτερικό μαρτύριο της γυναίκας αυτής μέ τήν δυνατή προσωπικότητα. Ο Σοβαλντ πού Δημήτρη Βόγια έδειξε τό δράμα τού άρρωστου πού περιμένει τήν καταστροφή και γι' αυτό ήταν έξαιρετικός στή σκηνή της άποκαλύψεως τού πάθους του στήν μητέρα του. Αλλά, βέβαια, και οι δύο αυτοί ήθοσοποι είχαν να άντιπάλουν με αντρυπτικούς ρόλους, και ή σύγκρουση μέ κάθε τί μεγάλο είναι δύσκολη, άδύνηρη. Περισσότερο διερευνήμενος φάνηκε ό άλλος τού Μάντερς από τόν Αλβινγκ.

